

Două autohtonisme definitorii ale identității românești: rom. *moș* (cf. alb. *moshë*) și sufixul rom. *-ău/-eu* (cf. gr. *-εύς*, lat. *-eus*)

Adrian Poruciuc

Demersurile academice menite a scoate în evidență personalitatea distinctă a limbii române între limbile romanice au început cu mulți ani în urmă și au fost destul de numeroase, ele reprezentând, în egală măsură, lingvistica sincronică și pe cea diacronică. De fapt, după cum vom vedea îndată, cele două viziuni lingvistice nu se exclud reciproc atunci când scopul studiului este stabilirea trăsăturilor distinctive („diferențelor specifice”) ale unei limbi istorice.

Ca exemplificare introductivă, voi menționa un articol din 1996 al romanistului Hans-Martin Gauger¹, articol prin care autorul respectiv a dorit să evidențieze „particularitățile limbii române”. Remarcabil este că Gauger, care acolo adoptă o poziție declarat *sincronică*², citează, mai întâi, un articol din 1971 al lui Cicerone Poghiric³, deși acesta din urmă propunea căi de evidențiere a specificității limbii române într-o perspectivă dominant *diacronică*. În citatul comentat de Gauger, Poghiric susține că materialul ne-latin din română nu trebuie privit ca fiind în totalitate „extern și neesențial”. Afirmția respectivă se încadrează în critica, prudentă, pe care o face Poghiric unei atitudini perpetuate de la Școala Ardeleană la urmașii ei extrem-latinizanți. Dacă Gauger, referindu-se la franceză, a avut în vedere, în primul rând, germanismele adstratice ca integrate în mod evident printre particularitățile acelei limbi romanice, Poghiric (după cum a demonstrat-o printr-o întreagă serie de lucrări ale sale) a fost preocupat cu precădere de statutul autohtonismelor pre-romane, care, pentru identitatea limbii române ca limbă istorică, sunt la fel de semnificative ca moștenirile directe din latină.

¹ Cu o recentă ocazie (cf. Poruciuc 2002: 83), am pus deja în discuție acel articol, în a cărui primă parte Gauger demonstrează că, în cazul francezei, anume termeni ne-latini se cer incluși printre „particularitățile” acelei limbi, alături de elementele ei latine.

² Ar fi profitabil să analizăm în amănunt propunerile pe care le face Gauger, în articolul menționat, cu privire la particularitățile limbii române, văzute în perspectivă sincronică. Totuși, ca un adaos diacronic, voi observa aici că, în lista de particularități românești alcătuită de romanistul de la Freiburg, există cel puțin zece care sunt interpretabile mai degrabă ca resurrecții ale unor modele din substratul paleobalcanic, decât ca inovații propriu-zise (vezi, de exemplu, articolul hotărât enclitic, numeralele cu *spre* sau viitorul analitic format cu *a voi* ca auxiliar).

³ Este vorba de articolul „Limba română în lumina lingvisticii indoeuropene”, inclus într-un volum multiplicat la Universitatea București (*Cursurile de vară și colocviile științifice de limba, literatura, istoria și arta poporului român – Limbă*, 11, 1971).

În general, eticheta „autohtonisme” se aplică unor cuvinte socotite a proveni din idiomuri de substrat, în cazul limbii române acest substrat fiind reprezentat de idiomuri (mai ales dialecte tracice) care s-au vorbit în perimetrul actualului spațiu etnic românesc în perioada pre-romană. Nu trebuie să uităm însă că fondul de autohtonisme specifice limbii române nu include doar apelative (incluse în nenumărate liste, mai lungi sau mai scurte, alcătuite de diverși specialiști), ci și obișnuințe articulatorii, nume proprii, modele morfosintactice și afixe. Din substrat nu au rămas în română doar „fosile” disparate, ci și elemente funcționale și de uz general, cu remarcabile corespondențe în limbile balcanice de azi și/sau din antichitate. Acelea sunt elementele care dovedesc „continuitatea parțială” a substratului în mediul balcanic romanizat (cf. Poruciuc 1998: 24-26).

Ca să ne concentrăm pe lexic, să observăm, mai întâi, că esența neo-latină a limbii române nu este probată de simpla prezență a unui respectabil număr de termeni moșteniți direct din vorbirea latinofonilor antici implantați la Dunărea Mijlocie și de Jos, ci, mai ales, de larga circulație și soliditatea acelor termeni în plan semantic și gramatical, precum și de gradul lor de productivitate în plan onomastic. Printre altele, deși pentru romanitatea estică (spre deosebire de cea vestică) cu greu s-ar putea vorbi de o continuitate propriu-zisă între instituțiile romane și cele ale populației romanice carpato-danubiene, româna nu a rămas fără termeni latini referitori la structuri instituționale specifice. Este destul să menționăm familia rom. *jude-județ-judecată*, sau multiplele implicații ale rom. *lege*, sau acei „oameni bătrâni [*< uet(e)rani*] și buni [*< boni*]” care, timp de multe secole, au cârmuit comunităților satești ale românilor. Dar, tot așa, pot fi evidențiate, pe direcția specificității limbii române, consistentele sfere semantice și bogatele derivări ale unor autohtonisme, precum *bucur-* (temă care nu provine din, ci doar are o corespondență ancestrală cu familia alb. *bukur* ‘frumos’)⁴, sau *brad* (nume al arborelui propriu-zis, sau al celui mitic, funerar, nupțial etc.)⁵. În acest context, ca să ajung la partea amănunțit argumentată a acestui articol, voi afirma că foarte puține cuvinte românești (din latină sau de altundeva) sunt reprezentate de familii, derivări și implicații semantice mai impresionante decât cele ale autohtonismului *moș*, termen prezent în toate dialectele limbii române.

O imagine a bogatei sfere semantice a lui *moș* (reg. *muș*) se poate reda printr-o enumerare a unora dintre multele sale sensuri (panromânești sau regionale), așa cum apar ele în dicționare mai recente (DLR–IV, DEX, Ciorănescu 2001): (1) ‘bărbat (mai) în vârstă, unchiaș, bunic, (Mold.) unchi’; (2) ‘strămoș, străbun comun, fondatorul unei familii’; (3) ‘personaj masculin (reprezentând un bărbat bătrân) în diverse jocuri rituale tradiționale (precum brezaia)’; (4) inv. ‘primul deținător, cu titlu de moștenitor, al unui pământ’; (5)

⁴ Comentarii asupra unor antroponime albaneze și românești cu tema *bukur-* sunt de găsit în Poruciuc 2000.

⁵ Am abordat, în Poruciuc 2002, atât etimologia, cât și implicațiile ritual-mitice ale rom. *brad*.

înv. ‘avere, parte dintr-o moșie care provine dintr-o singură proprietate’; (6) pl. ‘ființe imaginare care alungă iarna (fiecare dintre cele nouă zile de după zilele babelor)’; (7) pl. ‘nume dat mai multor sărbători (*moșii de brânză, de iarnă, de vară, de Rusalii* etc.) în care se fac slujbe și pomeni pentru morți’; (8) pl. (Munt.) ‘bâlci tradițional organizat în sâmbăta dinaintea Rusaliilor’; (9) ‘cireșe sau vișine uscate’; (10) ‘caltaboș sau cârnat’ (vezi și alte asemenea sensuri „domestice” date în DLR–IV, s.v. *moș*). Așadar, departe de a desemna doar vârsta înaintată, sau persoane în vârstă (ca în cazul termenilor din familia alb. *moshë* – vezi mai jos), rom. *moș* are o prezență bine întemeiată în foarte cunoscute obiceiuri și ritualuri tradiționale românești de sorginte pre-creștină (chiar dacă, între timp, ele au fost integrate în viața ceremonial-religioasă a românilor creștini).

În această discuție asupra lui *moș* ca termen specific românesc, o atenție specială merită și alți termeni din familia sa. De cea mai largă circulație sunt: *moașă* („femeie în vârstă care asista pe țărance la naștere” – Iordan 1983, DNFR, s.v. *Moașa*); *a moși* (‘a da ajutorul necesar unei femei la naștere’); *moșie* (înv. ‘avere moștenită, pământ strămoșesc, patrie’); *moșneag* (‘moș, personaj în jocuri tradiționale, precum capra, brezaia, sau turca’); *moșnean* (înv./reg. ‘țăran liber’, posesor în devălmășie al unei proprietăți de pământ moștenite de la un strămoș comun’; înv./reg. ‘băstinaș’)⁶. În legătură (oricât de indirectă) cu acestea trebuie puse și *moștean*, *a moșteni*, *moștenire*, *moștenitor*. Rămâne, deocamdată, neclarificată relația dintre seria din urmă și rom. *moaște* (‘rămășițe mumificate din corpul unei persoane considerată sfântă’). Neclaritatea rezultă din faptul că *moaște* a fost considerat a proveni din slavon. *mošti* (după Miklosich, Cihac, Bernecker, Conev – cf. Ciorănescu 2001, s.v. *moaște*), iar acesta a fost interpretat de slaviștii mai timpurii ca bazat pe tema slavă *moč-* ‘putere’. Slaviștii de azi ar trebui să explice însă de ce *mošti* este caracteristic doar slavei sudice, în rusă (cf. Vasmer, s.v. *mošti*) termenul respectiv fiind prezentat ca preluare din slavona bisericească, deci tot din sud-slavă. Măcar ca ipoteză de lucru, la acest moment merită luată în considerație posibilitatea ca și sud-slav. *mošti* să provină (așa cum demonstrează sfera sa semantică, mai apropiată de noțiunea de „strămoș de temelie”, decât de cea de „putere”) tot din sursa paleobalcanică din care se trage și familia rom. *moș*⁷.

⁶ De la sensul (desigur, vechi) de ‘băstinaș’ al lui *moșnean* se poate porni o încercare de a demonstra probabila legătură dintre familia substratică *moshë-moš* și etnonimele antice *Moesi*, *Mysi*, *muški* (ultimul folosit cu referire la strămoșii paleobalcanici ai armenilor). Putea fi vorba de un caz precum cel reprezentat, în antichitatea italică, de lat. *aborigines* ‘autohtoni’ – vezi, Ernout/Meillet, s.v. *aborigines* (unde se consideră că „l’emploi comme nom propre par les historiens [...] laisse à penser qu’il s’agit peut-être d’un nom de peuple ancien, déformé par l’étymologie populaire”).

⁷ Pe acea linie de argumentare, o atenție deosebită merită regionalismul românesc *môștină* „l. moștenire 2. moaște” (*apud* DAR).

Fără îndoială, cea mai consistentă contribuție la relevarea statutului autohtonismului *moș* în limba română a avut-o G. Brâncuș. Voi cita, mai întâi (cu unele scurtări), o prezentare sintetică din Brâncuș 1999: 120-121:

Moș s.m. e raportat etimologic, după cum se știe, la alb. *moshë* ‘vârstă’. E important de arătat că derivatele lui *moshë* sunt legate, toate, de sensul ‘vârstă, bătrânețe’: *moshohem* ‘a fi în vârstă, a deveni matur, a îmbătrâni’; *i moshuar* adj. ‘în vârstă’ [...]. Lui *moș* îi corespunde în albaneză *gjysh* [...] ‘bunic, moș, predecesor’; în română: *ghiuj* (ar. *ghiuș*) [...]. La albanezi nu există, ca la români, un cult al „moșilor”, deci nici o bogată terminologie de felul celei din română [...]. Fem. *moașă* ‘femeie bătrână; femeie care taie buricul copilului la naștere’ este echivalent ca sens cu alb. *bábo*, *-ja* [...]

În sprijinul observațiilor lui Brâncuș, cu privire la slab reprezentata familie a alb. *moshë*, voi menționa că nici un cuvânt din acea familie nu a fost inclus în dicționarul etimologic Meyer 1891. Iar într-un cuprinzător dicționar al limbii albaneze (Kostallari) 1984 familia respectivă apare cu doar 5 membri, față de cei peste 30 de termeni cu tema *moș*- incluși în DEX⁸.

Într-un volum anterior celui citat mai sus, Brâncuș (1995 - cap. *Transferul în onomastică al cuvintelor din substrat*, p 41.) adusesese alte dovezi importante, inclusiv onomastice, care susțin poziția lui *moș* ca autohtonism fundamental al limbii române:

Moș, spre deosebire de sinonimul său **ghiuj**, apare des în atroponimie. **Moșu** e atestat în Țara Românească la 1480 [...] și tot de pe atunci e cunoscut **Moșul** la românii din Serbia medievală [...]. Acest cuvânt e răspândit ca nume de persoană și în limbile vecine în epocile vechi [...]. În toponimie, ne întâmpină Muntele **Moașa**, în Prahova, **Moșaca**, pădure în Dorohoi, **Moșeștii-Noi** și **Moșeștii-Vechi**, sat în Vâlcea, **Moșoaia**, sat în Argeș, **Moșteni**, sat în Olt etc. [...]. În aromână: **Moașa**, vârf de munte în Samarina [...]. Această bogată reprezentare în onomastică a rom. **moș** exclude categoric ideea împrumutului acestui cuvânt din albaneză.

Dintre numele proprii menționate de Brâncuș, trebuie evidențiate, în primul rând, numele dr. **Moșu** din 1480 (primă atestare?)⁹ și toponimul ar. **Moașa**. Ca argumente suplimentare doveditoare ale abundenței transferului de apelative din familia *moș*- în onomastica românească (și în cea a vecinilor balcanici), putem menționa, de exemplu, cele 20 de nume ereditare românești din seria *Moș*- incluse de Iordan în DNFR, printre acelea găsindu-se: **Moașă** (> **Amoașei**),

⁸ Pe lângă termenii enumerați mai sus, sunt de amintit și cei 13 termeni cu tema *moș*- incluși (cu marcaj „inv.” și/sau „reg.”) în Bulgăr/Constantinescu-Dobridor 2000 (DAR). Dintre acei termeni, îi voi menționa pe **moșan** ‘moștenitor, băștinaș’, **moșoi** ‘soțul moașei, naș, numele unui pește’, **moșior** ‘colăcel dat copiilor’, **moșoaică** ‘ulcică’, **moșocoană** ‘plăcintă cu brânză sau varză, prune etc.’, ultimele trei reflectând, cred, anume gesturi-ritualuri legate de cultul strămoșilor.

⁹ Acel **Moșu** din secolul al XV-lea este cu atât mai important, cu cât apelativul *moș* nu pare să fi fost atestat în primul secol (1521-1621) de scriere în română (dacă luăm în considerație absența apelativului respectiv din lista inclusă în Mihăilă 2001).

Moș(u), *Moșan(u)* (<*moșan* ‘moștenitor, moșnean’; cf. și bg. *Mošan*), *Moșescu*, *Moșilă*, *Moșneaga*, *Moșneag(u)*, *Moșoiu*, *Moșteanu* etc. Tot la acest punct antroponimic, voi adăuga că în cartea de telefon a Județului Iași sunt înscrise peste 80 de abonați cu nume din seria *Moș-*, dintre care *Moșie*, *Moșuc* și *Moșulică* nu au fost consemnate în DNFR. În sfârșit, printre satele României de azi se află (după cum indică *Nomenclatura poștală* 1983) 17 din seria *Moș-*, și anume: *Moșești* – BZ; *Moșia Mică* – DB; *Moșna* – IS, SB; *Moșneni* – CT, DJ, MH; *Moșnița Nouă/Veche* – TM; *Moșoia* – AG; *Moșteni* – AG, GR, OT, TR (2), VL; *Moșuni* – MR. La acestea se adaugă *Moșana* și *Moșeni* din Republica Moldova.

Cu asemenea material este cu totul acceptabilă părerea lui Brâncuș, (1995: 41), conform căreia totul se împotrivesc ideii unui împrumut din albaneză în cazul rom. *moș*. Dar mai trebuie menționat aici că, într-un alt punct al aceluiași volum (cap. *Elementele lexicale autohtone în dialectal aromân*, p. 61), Brâncuș face următoarele observații, care se cer comentate: „**Moș** e cunoscut în aromână numai cu forma de feminin: *moașe* [...]. În aromână nu s-a putut crea un masc. **moș** (totuși megl. **moș** adj., subst., ‘bătrân’ [...]), pentru că erau deja termenii sinonimi *auș*, *pap*”. În primul rând, se pare că un masc. *moș* a fost, totuși, atestat nu doar în meglenoromână (și în istroromână, după Ciorănescu 2001, s.v. *moș*), ci și în aromână, dacă dăm crezare dicționarului Papahagi (1974). Acolo apare atât un fem *moașă*, cât și (separat) un masc. *moș*. Se pare că, în pasajul citat mai sus, Brâncuș a ținut seama de opinia generală, reflectată și de articolul *moș* din DLR-IV și DEX, unde se afirmă că substantivul masculin în discuție este „din *moașă* (derivat regresiv)”. Este adevărat că arhaismul termenilor din filonul substratic *moshë-moș* sugerează chiar posibilitatea ca acel filon să fi luat naștere în timpuri în care ereditatea se stabilea matrilineal (rudenția de sânge din cadrul unei familii depinzând, în acele timpuri, de o stră-moașă, mai degrabă decât de un stră-moș). Este, de asemenea, adevărat că, într-un caz ca cel al rom. (reg.) *moșoi* ‘soțul moașei’, vedem masculin derivat din feminin. Totuși, anume material etnografic dovedește că, la români, personajele desemnate ca *moașă* și *moș* aveau (sau mai au) funcții rituale distincte și la fel de importante. De exemplu: „Moșul de baștină tăia buricul pe un bănuț de argint, îl lega cu un fir roșu. Moșul îngropa buricul tăiat. Moașa făcea baie noului născut. La trei zile moașa puneă ursitorile” (consemnările fiind făcute în Gorj – cf. Ghinoiu 2001: 18-19).

Tot cu privire la pasajul din Brâncuș 1995 citat mai sus, consider discutabilă formularea conform căreia în aromână „nu s-a putut crea un masc. *moș*”. Autohtonismele nu s-au „creat” în română, ci, pur și simplu, au continuat să fie folosite de populația autohtonă după romanizarea ei, ba chiar au trecut și în uzul urmașilor direcți ai latinofonilor imigrați. În altă ordine de idei, trebuie să fim, teoretic, de acord cu ceea ce prezintă Brâncuș ca posibil efect al unei competiții între sinonime de sorginte diversă (*moș*, *auș*, *pap*, în cazul menționat mai sus).

Iar cu privire la soarta termenilor (de substrat, sau din latină) pe care aromâna le are în comun cu albaneza, aş mai semnală aici un foarte interesant aspect detectat la vorbitorii „rămăni” (fărşeroţi), pe care i-am întâlnit în Tirana. Uneori, când (de faţă fiind şi aromâni şi albanezi) vreun aromân dorea să fie înţeles doar de ai săi, acela lansa formula „Gre’ ca noi!” (=„Grăieşte ca noi!”), apoi aromânii îşi negociau problema (cât puteau de concis) în dialectul propriu, cu funcţie de „cod secret”. Cu asemenea ocazii, am observat că minoritarii aromâni evitau (intenţionat, sau subconştient?) toate cuvintele care, având prea evidente corespondenţe în albaneză, ar fi putut fi înţelese de majoritarii înconjurători. Cam aşa (sau măcar parţial aşa) cred că s-ar putea explica de ce la aromânii din Albania nu (mai?) sunt folosite multe dintre autohtonismele importante pe care dacoromâna le are în comun cu albaneza.

Spuneam mai sus că, cel puţin în ce îl priveşte pe *moş* ca derivat din *moaşă*, Brâncuş pare să fi făcut o concesie unei opinii generalizate. Dar o asemenea concesie este foarte mică în comparaţie cu ce se vede din complicata prezentare făcută de Ciorănescu (2001), s.v. *moş*. Totul este acceptabil acolo până se ajunge la comentariul etimologic, din care ar fi de citat următoarele: „Origine suspectă. Prezenţa cuvîntului în toate dialectele, uzul său general [...] şi compunerea cu *stră-* (v. *strămoş*), care nu apare decît în elemente tradiţionale, arată sigur (?) că-i vorba de un cuvînt latin. Este probabil *annosus* ‘încărcat de ani’”. După Ciorănescu, de la presupusul cuvânt-sursă latinesc s-ar fi ajuns, printr-o (extrem de puţin credibilă) serie de schimbări, la „**noş* > *moş*”. Este evident că Ciorănescu nu a reuşit să se desprindă de obsesia latinizantilor de a demonstra că aspectele pe care se bazează identitatea limbii române trebuie să provină toate din latină. Dar, în privinţa lui *moş*, cu toate că s-a declarat „sigur” de explicaţia prin latină, Ciorănescu a trebuit să menţioneze în final (*op.cit.*): „În general este considerat drept cuvânt autohton [...], identic cu alb. *moşë* ‘vârstă’” (după cum afirmaseră importanţi predecesori, precum Miklosich, Hasdeu, Philippide, Pascu etc.).

În legătură cu argumentul *strămoş* de mai sus, Ciorănescu are dreptate când consideră că prefixul rom. *stră-* (< lat. *extra-*) este specific unor „elemente tradiţionale” (= latinisme, după Ciorănescu şi alţii), în această privinţă putând fi invocaţi termeni precum *străbate*, *străbun* sau *străvechi*. Dar oare, pentru a face o comparaţie, soliditatea unor termeni germanici ca *drink* şi *like* din engleză nu este demonstrată şi de capacitatea lor de a „absorbi” afixe preluate din franţuzisme şi latinisme, ajungându-se, astfel, la derivate precum *drinkable* şi *dislike*, de uz general în engleza de azi? Putem fi siguri (chiar numai pe baza argumentelor din acest articol) că *moş* a avut forţa de atracţie necesară pentru a-şi alipi un prefix latin, mai ales dacă avem în vedere că un termen precum *străbun* (de substanţă integral latină) a fost repede simţit, de cei mai timpurii vorbitori de română, ca sinonim al autohtonismului în discuţie. Pentru o întoarcere la susmenţionaţii diriguitori ai satelor româneşti de demult, să

observăm că cei desemnați prin latinismul *bătrân* își revendicau descendența din înaintași desemnați nu prin alt latinism, ci tocmai prin termenul de substrat *moș*. Iată cum prezintă R. Rosetti factorii pe care se baza continuitatea proprietății asupra pământului în satul moldovenesc: „Autorul comun, care stăpânise satul întreg, se numea **moșul**. Dacă acest moș avuse mai mulți copii, care stăpânise sau avuse dreptul să stăpânească în acel sat, ei se numeau **bătrâni**”¹⁰.

Cele prezentate până aici sunt, cred, mai mult decât suficiente pentru a demonstra că (deși nu poate să provină din lat. *annosus*, cum credea Ciorănescu) apelativul românesc *moș* ni se înfățișează ca o adevărată marcă a identității românești. Dar, după cum afirmam deja undeva mai sus, printre elementele de care depinde direct identitatea limbii române nu sunt doar apelative (precum latinismele *jude* și *lege*, sau autohtonismele *brad* și *moș*), ci și afixe. Consider că printre acele afixe trebuie inclus și un „nedreptățit” sufix, de care va fi vorba în continuare.

Puține afixe românești au fost interpretate până acum mai contradictoriu decât rom. *-ău/-eu*. Să observăm, pentru început, sursele externe și/sau dezvoltările interne indicate de Iordan sub câteva nume românești incluse în DNFR: (1) **Cherbălău** - „cf. ung. *körbél* ‘fitil’ (*-ău* este un sufix de origine maghiară)”¹¹; (2) **Sascău** - „tema este aceeași cu numele următor [*Sascu*], iar *-ău* poate proveni dintr-un slav. *-ov* sau ung. *-ó* (cf. ung. *szász* ‘sas’)”¹²; (3) **Brânzeu** (var. **Brânzău**) - „același cu *Brânzei* [< *brânză*] (la început, *Brânzeiu*, care a pierdut apoi pe *-i*, ca *fiu* > *fiu*)” [explicație complicată și inutilă]; (4) **Prunău**: „*Prună* [< *prună*], cu suf. *-ău* (sau cu suf. bg. *-ov*)” [există și vreun bg. **prunú* ?]; (5) **Bălău**: „*băl* ‘bălan’, cu suf. augmentativ *-ău*, cf. și bg. *Balov*”; (6) **Ghimpău**: „*ghimp(e)*, cu suf. augmentativ *-ău*”¹³; (7) **Gurău**: „*gură*, cu suf. augmentativ *-ău*; cf. și bg. *Gurov*”; (8) **Hîrjău**: „*hîrj*, căsuță mică în ogradă, cu

¹⁰ R. Rosetti, *Pământul, sătenii și stăpânii în Moldova*, 1907 (I, p. 166 – citat în Iordan 1963: 184). Ce găsim în citatul respectiv este o pereche de tipul autohtonism/latinism, anume *moș/bătrân* (cu evidentă prioritate, chiar cronologică, a autorității desemnate de primul termen). Pentru exemple similare, se poate consulta Dumistrăcel 1995, unde sunt analizate perechi precum *năpârcă/viperă* și *mire/ginere*.

¹¹ Din DNFR nu aflăm dacă acel apelativ maghiar va fi intrat în vreun subdialect românesc, sau dacă vreun nume de familie **Körbéló* a fost atestat la maghiarii ardeleni.

¹² Nu am cunoștință de vreo trecere regulată slav. /ov/ > rom. /ău/; iar în ceea ce privește relația dintre /o:/ maghiar și /ău/ românesc, este de observat, de exemplu, că etnonimul (monosilabic, cu diftong) *tăut* ‘slovac’ (cf. oiconimul *Tăuți*) are o formă mai veche decât cea a corespondentului magh. *Tót(h)*, în care se vede o vocală lungă apărută prin monoftongarea unui diftong mai vechi, nu invers. (După cum am arătat altundeva, acel etnonim referitor la slovacii istorici se trage dintr-o străveche temă europeană *teut-*, cu sensurile ‘mulțime, popor, țară’ – v. Poruciu 1997: 169-170.)

¹³ Voi observa aici că (deși Iordan îl prezintă pe *-ău* ca augmentativ), în materialul românesc prezentat de Coteanu *et al.* 1985 sufixul respectiv nu este de găsit nici în subcapitolul *Sufixe augmentative* (p. 191-193), nici în *Clasificarea semantică* (p. 190-191), unde sunt menționate sufixe românești care formează „nume de agent”, „nume de instrumente”, „nume de plante” etc.

suf. -ău”; (9) *Măcălău*: „(a) *măcăli* ‘a măcăi’, cu suf. peiorativ -ău” [în cazul ultimelor trei exemple, Iordan nu mai indică vreo origine străină pentru -ău, care este prezentat ca sufix productiv în terenul limbii române]; (10) în sfârșit, un nume explicat într-un mod cu totul surprinzător în DNFR, *Țăpău*: „bg. *Tsapov* (tema este rom. *țap*)” [nu cred că un antroponim românesc, a cărui sursă este apelativul rom. *țap*, un foarte probabil autohtonism (cf. alb. *cjap*), ar avea nevoie de vreo explicație prin bulgară]. Parantezele pătrate de mai sus (și două din notele de mai jos) nu sunt neapărat menite a critica DNFR, ci a scoate în evidență dificultățile ivite în interpretarea etimologică a numelor românești cu -ău. Acele dificultăți rezidă, cred, mai ales în varietatea originilor arătate de apelative românești cu sufixul -ău/-eu (acele origini mergând de la substrat la surse moderne, după cum vor demonstra exemple, date mai jos în acest articol).

Ca un fapt remarcabil, chiar filologul maghiar Tamás (al cărui dicționar, din 1966, exagerează în numărul de surse maghiare indicate pentru cuvinte românești)¹⁴ critică o nejustificată aplicare a etichetei de maghiarism unui apelativ românesc sufixat cu -ău. Este vorba de *ceahlău* ‘vultur bărbos’ (tradus ca „Lämmergeier”, în Tamás 1966: 120). Tamás se îndoiește, justificat, că *ceahlău* poate proveni dintr-un magh. *csaholó* ‘lătrător’ („kläffend”), după cum susținuse Pușcariu, urmat de Drăganu. Voi traduce în continuare din Tamás (*op.cit.*): „Această încercare de interpretare va putea fi acceptată numai atunci când magh. *csaholó* va fi atestat și ca nume de pasăre. Până atunci, acest nume de pasăre [*ceahlău*] trebuie inclus printre cuvintele [românești] de origine necunoscută (cf. Tiktin, 320)”¹⁵. Vom vedea mai jos că, deși, după o viziune mai veche, chiar sufixul -ău ar impune ideea unei origini maghiare pentru *ceahlău* (indirect și pentru *Ceahlău*), tocmai acel sufix poate înlesni încadrarea apelativului respectiv printre cuvintele românești de mare vechime.

Am abordat deja sufixul -ău/-eu, ca element de substrat al limbii române, în Poruciuc 1992: 19, din care voi cita următorul pasaj:

După constatarea lui Kretschmer, preluată constructiv de Nilsson (1983: 26, 43), există o diferență fundamentală între, pe de o parte, nume precum *Atreus*, *Neleus*, *Oeneus*, *Peleus*, *Perseus*, purtate de întemeietorii unor dinastii legendare, și, pe de altă parte, numele eroilor din generațiile mai apropiate nouă, precum *Agamemnon*, *Diomedes*, *Meleager*, *Menelaos* [...]. Nilsson acordă o atenție deosebită sufixului -eus, omniprezent în seria arhaică de nume scurte greu explicabile prin greacă și prin indoeuropeană în general. Credem că sufixul respectiv are o importanță majoră și pentru domeniul (pre-)românesc: cunoscutul rom. -ău/-eu (accentuat, ca și gr. -eus) a dovedit o productivitate

¹⁴ Printre altele, Tamás favorizează propuneri etimologice precum cele care ar indica (nejustificat) origini maghiare pentru rom. *dudău*, *dulău* sau *resteu*.

¹⁵ Tamás se întreabă apoi, ironic: „Să se fi perpetuat oare în română un nume de pasăre pierdut de maghiară?” Oricum, semantic vorbind, interpretarea vulturului bărbos ca „vultur lătrător” nu are noimă.

excepțională atât în apelative, de tipul *dudău*, *dulău*, *jujău*, *lingău*, *mîncău* (unele obscure etimologic, altele transparente), cât și în nenumărate antropo- și toponime (*Bacău*, *Brășeu*, *Durău*, *Gurău*, *Șuteu*, *Tarcău*). Dacă apropierea dintre (pre-)gr. *-eus* și rom. *-ău/-eu* pare neplauzibilă [...], se mai poate menționa că *-eus* apare și în antroponime indubitabil tracice, ca mitologicele *Αρεύς* [...] și *Ορφεύς*, sau *Doleus*, *Dorpaneus*, *Προυσσεύς*.

La exemplele din final aş adăuga acum și hidronimul antic *Μουσαῖος*, *Μουρέος*, din care provine, fără îndoială, actualul *Buzău* (după cum se indică și în corpusul tracic Dečev 1957).

După cum reiese deja din seria de antroponime antice menționate în citatul de mai sus, sufixul (pre-)antic din care cred că provine rom. *-ău/-eu* apărea în antroponime arhaice, tracice și grecești, acestea aparținând unui tip bine atestat încă din inscripțiile miceniene (în linear B). În dicționarul de antroponime miceniene Landau 1958 sunt incluse, printre altele: *A-pe-te-u*, *Da-re-u*, *De-ke-se-u*, *Do-ro-me-u*, *I-ne-u* (cf. rom. *Ineu*), *I-te-u* (cf. rom. *Iteu*), *Ka-ke-u*, *Ko-te-u* (cf. rom. *Cotău*), *Me-re-u* (cf. rom. *mereu*, *Mereu*), *O-ne-u*, *O-pe-te-re-u*, *Pe-te-u* (cf. rom. *Peteu*), *Po-te-u*, *Qe-te-re-u*, *Qe-te-se-u*, *Sa-ke-re-u*, *Ta-re-u* (cf. trac. *Tereus*, rom. *Tărău*), *U-re-u* (cf. rom. „*uleu*, variantă a lui *ulei*” sau „variantă a lui *uliu*” – după DNFR, s.v. *Uleu*) etc. Desigur, unele dintre propunerile mele de comparație între antroponime miceniene sufixate cu *-eu* și anumite cuvinte românești (antroponime, toponime, apelative) se pot dovedi greșite (mai ales având în vedere relativitățile transcrierii linearului B). Dar asemenea posibile paralele sunt mult mai numeroase decât cele indicate în parantezele de mai sus, în primul rând pentru că antroponimele miceniene în *-eu* sunt atestate într-un număr apreciabil (cca. 80 atestări, după Landau 1958: 240).

Sufixul substratic *-eus* nu apare însă în greacă doar în antroponime obscure, ci și într-o întreagă serie de apelative, de genul lui *βραβεύς* ‘arbitru la jocuri’, despre care dicționarul Chantraine (s.v.) ne spune: „Le sens originel fait penser qu’il s’agirait d’un terme d’une langue indigène, emprunté par les envahisseurs grecs. Aucune des etymologies indo-européennes qui ont été tentées n’est vraisemblable [...]”. Iar acel cuvânt de substrat din greaca se încadrează într-o întreagă serie cu același sufix, din care voi mai menționa: *αλφιτεύς* ‘morar’, *βαλανεύς* ‘băiaș’, *βασιλεύς* (micen. *qa-si-re-u*) ‘înalt demnitar’, *βαφεύς* ‘vopsitor de pânzeturi’, *κεστρεύς* ‘specie de pește’. Acestora li se adaugă unele precum *ἀγρεύς* ‘vânător’ și *ἱερεύς* ‘preot’, care au teme interpretabile ca indoeuropene, asemenea cuvinte demonstrând că sufixul în discuție a rămas productiv și după indoeuropenizarea populației ancestrale a lumii egeene. De fapt, mai mult decât egeene, dacă ținem cont de existența unei serii de cuvinte latine în *-eus* (neaccentuat).

În general (după cum reiese din dicționarul Ernout-Meillet), termenii latini în *-eus* au fost considerați ca reprezentând preluări din etruscă (cf. „les mots en *-eus* d’origine etrusque” – Chantraine, s.v. *culleus*). Dintre acei termeni, foarte

interesanti pentru discuția de față ar fi cei care au ajuns și în română: *caseus* (> rom. *caș*), *cuneus* (> rom. *cui*), *puteus* (> rom. *puț*), probabil și *balteus* (> ar. *balțu*?). Am menționat mai sus că, spre deosebire de *-eus* din greacă, cel din latină era neaccentuat (mai precis, apărea în cuvinte cu accent „etruscoid”, fixat pe prima silabă). Acea lipsă de accent explică și de ce româna n-a păstrat nimic din lat. *-eus*. Credibil ar fi să reconstruim, de exemplu, evoluții precum: *cáseu(m)* > **cásiu* > *cáșu* > *caș*, sau *púteu(m)* > **pútiu* > *pútu* > *puț*. Așadar, româna nu a păstrat vreun sufix *-eu* din latină, deși, în daco- și aromână, găsim destule cuvinte cu sufixul *-ău/-eu*, mereu accentuat. Insist asupra aspectului din urmă, deoarece el este legat de o (probabil foarte veche) normă a transferului accentului pe sufix, rămasă în funcție atât în română, cât și în albaneză – vezi rom *búcur* > *bucurós* și alb. *búkur* > *bukurósh*. (Pentru transferul similar, nu la fel de regulat, din greaca veche, vezi *ἄγρα* ‘capcană, vânat’ > *αγρεύς* ‘vânător’.)

Dacă latina nu poate fi sursă a rom. *-ău/-eu*, rămâne de explicat de unde ar putea proveni acel sufix, deosebit de important, având în vedere că (după numărători proprii) am constatat existența a: (1) peste 70 de apelative românești (vechi și/sau regionale) în *-ău* și *-eu*, înregistrate în DEX; (2) peste 250 nume de familie românești în *-ău* și *-eu*, înregistrate de Iordan în DNFR; (3) peste 180 nume de localități actuale românești în *-ău*, *-eu* (și *-ou*), înregistrate în *Nomenclatura poștală* 1983, plus 14 în Republica Moldova (consemnate de Eremia *et al.* 1996)¹⁶. În ce privește apelativele avute în vedere aici, multe dintre ele sunt date în dicționare ca având etimologii necunoscute sau neclare. Vezi, de exemplu (în DEX, sau Ciorănescu 2001): *curcubeu*; *făcău* („roată de moară cu fus vertical”); *flăcău*; *fulău* („pierde-vară”); *hărău* („specie de uliu”); *hârtău* („bucată lungă de pământ”); *macadău* („bărbat mare la trup și cam prost”); *trăscău* („rachiu tare”); *tuleu* („tulpină”); *vindereu* („specie de soim”). Mai mult, aromâna are și ea termeni precum cei care urmează (extrași din Papahagi 1974): *băsilău* (var. *vasilé*) „rege” [vezi, mai sus, substratismul *βασιλεύς*, din greaca veche!]; *braganéu* „coacăz” (< *brăgană* ‘coacăză’)¹⁷; *carabéu* „ciocănitoare”; *găbjéu* „jep” [cf. dr. *a găbji?*], *guluméu* „excrement”¹⁸. Un

¹⁶ Este adevărat că foarte multe nume de localități în *-ău/-eu* se află în Ardeal (peste 20 numai în județul Bihor!), iar multe dintre acelea (precum *Apateu*, *Iosifalău* sau *Tofalău*) reprezintă, într-adevăr, românizări ale unor denumiri maghiare. Nu se poate spune însă același lucru despre *Buzău*, *Hârlău*, sau *Țicău*, nici despre cele 14 oiconime în *-ău* din R. Moldova.

¹⁷ În comun cu dacoromâna, aromâna are și *coacăză* – cf. alb. *kokëzë*. Statutul de autohtonism al acestui termen, ca și al sinonimului său, ar. *brăgană*, se susține și în perspectiva „cuvinte și lucruri”. Am în vedere că, în evul mediu vest-european, coacăzele sud-est europene au ajuns să fie cunoscute ca „stafide de Corint” (cf. engl. *currant* ‘coacăză’, bazat pe o preluare a lui *Corauntz* ‘Corint’ din franceza normandă).

¹⁸ Unele dintre acele cuvinte din aromână au fost interpretate ca substratisme paleobalcanice în Poruciuc 1997.

exemplu precum ar. *băsilău* (ca posibil împrumut din greaca veche) ridică destule probleme (de ce nu s-a schimbat vechea consoană grecească /b/ în /v/, ca în medio- și neo-greacă; și de ce n-a trecut /l/ intervocalic în /r/, ca în majoritatea cuvintelor moștenite de română din latină?). Dar și *băsilău* și alte exemple date mai sus dovedesc existența unui sufix -ău/-eu și în aromână, unde nu cred că s-ar găsi cineva să-l considere maghiar sau slav, cum a fost considerat (în conformitate cu o „legendă lingvistică” bine fixată) sufixul respectiv în variantă dacoromână.

Se poate spune că rom. -ău/-eu a împins filologii spre soluții greșite și datorită faptului că el apare și în multe cuvinte românești evident bazate pe împrumuturi mai recente. De exemplu, în dacoromână avem (după DEX): *călău* („bărbat însărcinat cu executarea osândiților la moarte [...] – Din țig. *kalo* ‘negru’”), *căpău* („copoi – Din magh. *kopó*”), *feredeu* („baie, cadă pentru îmbăiat; local public pentru făcut baie [...] – Din magh. dial. *feredő* (lit. *fürdő*)”¹⁹), *derbedeu* („om fără căpătâi [...] – Din tc. *derbeder*”), dar și *bufeu* („răbufnire subită [...] de febră, puls accelerat, palpitații, enervare [...] - Din fr. *bouffée*”), și chiar *tumbărau* (v. *tomberon*, „recipient [...] montat pe o osie cu două roți, care se folosește la transportarea pe distanțe mici a materialelor de construcție, a gunoaielor etc. [...] – După fr. *tombereau*”). Putem observa că, printre apelativele dacoromâne de mai sus, există și două clarificate (cu totul credibil) prin maghiară. Sursa respectivă nu se poate însă propune pentru vreunul dintre următoarele apelative aromâne, bazate și ele pe împrumuturi (după Papahagi 1974): *amirău* (var. *amiră*) „împărat” < gr. *αμipάς* < tc. *amir* „șef, comandant”²⁰; *culéu* (pl. *culei*) „cârnat” < alb. *kolé*; *tărhănău* (var. *tîrhînă*, pentru care Papahagi dă „cf. dr. *trahana*”)²¹. În asemenea cazuri nu este vorba de autohtonisme, sau măcar de cuvinte din surse necunoscute, ci doar de combinații între un străvechi sufix (rămas „în teren”) și elemente recent adoptate.

După exemplele de mai sus, concluzia nu poate fi decât că, departe de a fi un sufix preluat din limbi ale vecinilor istorici ai românilor, sufixul -ău/-eu are rădăcini paleobalcanice (vezi *Buzău* mai sus). După cum indică și corespondentul său din greaca veche, -ău/-eu este legat și de un vechi sistem de accentuare a sufixelor (implicând și transfer de pe temă pe sufix), sistem care a

¹⁹ De fapt, *fürdő*, cu vocală finală lungă (trebuie să menționez că dicționarele noastre neglijează de multe ori marcasele care fac distincțiile *ö/ő* și *ü/ű* din corespondentele, sau sursele maghiare ale unor cuvinte românești).

²⁰ Cuvinte precum ar. *amiră* (un masculin terminat în *ă* accentuat!) și *vasilé* (dat mai sus, ca sinonim al lui *băsilău*) ne arată monoftongarea unui diftong final prin căderea elementului semivocalic de tip /w/. Acest fenomen ar explica de ce aromâna a rămas cu mai puține cuvinte sufixate cu -ău/-eu decât dacoromâna. Reducere sufixului substratic -eu este vizibilă și în alb. *kolé* ‘cârnat’, cel dat de Papahagi ca sursă a ar. *culeu* (cf. lat. *culleus* ‘burduf’?).

²¹ Cf. Ciorănescu, s.v. *trahana* („frecăței, tăieței de supă din aluat nedospit”) < tc. (per.) „*terhane*, *tarhane*”.

rămas caracteristic românei și albanezei. Faptul că și dacoromâna și aromâna conțin apelative cu *-ău/-eu*, care nu sunt substratisme (cum sunt, foarte probabil, dr. *hărău*²² și ar. *braganeu*), ci evidente dezvoltări de la împrumuturi din alte limbi, arată tocmai că sufixul în discuție a rămas productiv și după trecerea lui din idiomuri de substrat în limbi balcanice istorice. Acel sufix nu a supraviețuit pur și simplu în cuvinte de substrat care au avut norocul să fie perpetuate, ci, cu ajutorul lui, au fost „echivalate”, într-o manieră popular-etimologică (vezi mai ales *tumbărău*!), diverse părți finale din cuvinte împrumutate, printre care se află maghiarisme terminate (în original) în *-ó* și *-ő* și franțuzisme terminate în *-ée*, *-eau*, sau *-et*. Este vorba, în cazul lui *-ău/-eu*, de o rezistență și o forță de absorbție comparabile celor pe care le-am evidențiat în cazul autohtonismului *moș*.

Oricare ar mai fi îmbunătățirile de amănunt care se pot face demonstrației de mai sus, cel puțin un aspect este cât se poate de clar: așa cum latina (ca limbă indoeuropeană) „n-ar mai fi ceea ce este” fără elementele ei de substrat mediteranean (cf. Pisani, citat în Poruciuc 2002: 88), tot așa româna nu ar avea personalitatea ei distinctă fără elementele de substrat paleobalcanic pe care le-a păstrat până azi. Ca o ultimă referire directă la statutul celor două elemente de limbă română analizate aici, țin să precizez că destul de greu ne-am putea imagina „câmpul stilistic” românesc fără *moș*, *moașă*, *moșie*, *moștenire*, *Moși*, *Moș Crăciun*, *Moș Ene* și *Moș Martin*, sau fără *curcubeu*, *dudău*, *flăcău*, *Ceahlău*, *Țicău* și *Chișinău*.

Bibliografie

- Brâncuș, G., *Cercetări asupra fondului traco-dac al limbii române*, București, Institutul Român de Tracologie, „Biblioteca Thracologica”, VIII, 1995.
- Brâncuș, G., *Concordanțe lingvistice româno-albaneze*, București, Institutul Român de Tracologie, „Bibliotheca Thracologica”, XXX, 1999.
- G. Bulgăr, G. Constantinescu-Dobridor, *Dicționar de arhaisme și regionalisme* (DAR), București, Saeculum, 2001.
- Chantraine, P., *Dictionnaire étymologique de la langue grecque*, Paris, Klincksieck, 1990 (1968).
- Ciorănescu, A., *Dicționarul etimologic al limbii române* (DER), ed. T. Șandru Mehedinți, M. Popescu Marin, București, Saeculum, 2001.
- Coteanu, I. et al., *Limba română contemporană – Vocabularul*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1985.

²² În afirmarea statutului de autohtonism al rom. *hărău* ‘uliu’ (cu /h/ inițial păstrat!), am în vedere, în special, că între acesta și străvechiul termen hitit *haraš* ‘vultur’ (menționat în dicționarul Kluge, s.v. *Aar* ‘vultur’) nu există, practic, decât o deosebire de sufixare. Cu privire la *-ău/-eu*, mă întreb în ce condiții ar fi putut românii să împrumute din maghiară o întreagă serie de nume ale unor păsări de pradă, cu același sufix: *ceahlău*, *hărău*, *rarău*, *vindereu*.

- *** *Dicționarul explicativ al limbii române*² (DEX), București, Univers Enciclopedic, 1996.
- *** *Dicționarul limbii române* (DLR), Tom IV, București, Editura Academiei Române, 1968.
- Dečev, D., *Die thrakischen Sprachreste*, Wien, Rohrer, 1957.
- Dumistrăcel, St., *Comportement de recherche sur le lexique autochtone du daco-roumain: vers une perspective d'anthropologie culturelle*, „Thraco-Dacica”, Tom XVI, nr. 1-2, 1995, p. 317-330.
- Eremia, A. et al., *Nomenclatorul localităților din Republica Moldova*, Chișinău, Fundația Culturală „Grai și Suflet”, 1996.
- Ernout, A./ A. Meillet, *Dictionnaire étymologique de la langue latine*, Paris, Klincksieck, 1985 (1932).
- Gauger, H.-M., *Les particularités de la langue roumaine*, în vol. *Rumänisch: Typologie, Klassifikation, Sprachcharakteristik* ed. M. Iliescu, S. Sora, *Balkan-Archiv*, nr. 11, 1996, p. 1-17,
- Ghinoiu. I. et al., *Sărbători și obiceiuri*, Vol. I (Oltenia), București, Academia Română, Institutul de Etnografie și Folclor „C. Brăiloiu”, Editura Enciclopedică, 2001.
- Jordan, I., *Dicționar al numelor de familie românești* (DNFR), București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983,
- Jordan, I., *Toponimia românească*, București, Editura Academiei Române, 1963.
- Kluge, F., *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*, ed. E. Seebold, Berlin, Gruyter, 1995.
- Kostallari, A. et al., *Fjalor i shqipes së sotme*, Tiranë, Akademia e Shkencave, 1984.
- Landau, O., *Mykenisch-griechische Personennamen*, Göteborg, *Studia Graeca et Latina*, 1958.
- Meyer, G., *Etymologisches Wörterbuch der albanesischen Sprache*, Strassburg, Trübner, 1891.
- Mihăilă, G., *Cuvinte românești de origine autohtonă atestate în primul secol de scriere în limba națională* (1521-1621), „Thraco-Dacica”, Tom XXII, nr. 1-2, 2001, p. 47-65.
- Nilsson, M.P., *The Mycenaean Origin of Greek Mythology*, ed. E. Vermeule, Berkeley, University of California Press, 1972.
- *** *Nomenclatura poștală codificată a localităților din Republica Socialistă România*, (ed. L. Beglitz et al.), București, Ministerul Transporturilor și Telecomunicațiilor, 1983.
- Poruciuc, A., *Observații asupra filonului paleobalcanic din antroponimia românească*, „Thraco-Dacica”, Tom XIII, 1-2/1992, p. 15-23.
- Poruciuc, A., *Paleo-Balkan Elements in Macedo-Romanian*, în vol. *Studies Dedicated to the Memory of Zbigniew Gołqb*, ed. D. Dyer, *Balkanistica* (Columbus, Ohio), No. 10, The SE European Studies Association, 1997, p. 325-334.
- Poruciuc, A., *Implications of an etymologic relationship: Gk. nemos – Lat. nemus – Gaul. nemeton and European NEM(ET) ethnonyms*, „*Studia Antiqua et Archaeologica*”, III-IV, 1997a, p. 165-172.

- Poruciuc, A., *Confluente și etimologii*, Iași, Polirom, 1998.
- Poruciuc, A., *Antroponime și apelative în cadrul raporturilor lingvistice albanoromâne*, în vol. *Omagiu lui Andrei Avram la a 70-a aniversare* („Fonetica și dialectologie”, XIX), București, Editura Academiei, 2000, p. 267-273.
- Poruciuc, A., *Observații asupra modelului confluential și asupra genezei limbii române*, în O. Ichim, F.-T. Olariu (eds.), *Identitatea limbii și literaturii române în perspectiva globalizării*, Academia Română, Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, Iași, Editura „Trinitas”, 2002, p. 81-92.
- Poruciuc, A., *Orphic Relics and Christianized Perpetuations in Romanian Folklore*, în vol. *Thrace and the Aegean*, II, ed. A. Fol, Sofia, Bulgarian Academy of Science, 2002a, p. 747-756.
- Tamás, L., *Etymologisch-historisches Wörterbuch der ungarischen Elemente im Rumänischen*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1966.
- Vasmer, M., *Etimologičeskij slovar' russkogo jazyka*, ed. O.N. Trubačev, Moskva, Progress, 1986-1987.

Two autochthonisms sustaining the Romanian identity: Rom. *moș* (cf. Alb. *moshë*) and the suffix *-ău/-eu* (cf. Gk. *-εὖς*, Lat. *-eus*)

This article demonstrates that the two elements in the title, although not inherited from Latin, are among the defining peculiarities of Romanian as a distinct Romanic language. This author adopts a diachronical approach in order to point out, first, the respectable age and the impressive family (including quite a number of both appellatives and proper names) of Rom. moș ‘old man, uncle, ancestor’; that autochthonism corresponds to, but cannot possibly represent a borrowing of Alb. moshë ‘age’ (a word whose position in Albanian is far less important than that of moș in Romanian). Then, the second part of the article aims to reveal the palaeo-Balkan roots of an exceptional Romanian suffix, -ău/-eu, which has so far been wrongly interpreted as coming from either Hungarian, or Slavic. The following facts prove that -ău/-eu comes from pre-Roman times: it corresponds to a well-known substratal suffix of Greek, -εὖς (Mycen. -eu), also contained by names attested as Thracian (Areus, Orpheus, Tereus, etc.); it occurs in both Daco-Romanian and Macedo-Romanian appellatives of unknown origin (e.g. Dr. hărău ‘kite’, resteu ‘yoke-bolt’, or Mr. braganeu ‘currant’, carabeu ‘woodpecker’), as well as in quite a number of obscure Romanian proper-names (many of which – e.g. Cotău, Ineu, Iteu, Peteu, Tărău – strikingly resemble Mycenaean and Thracian names); it cannot derive from Lat. -eus (of most probable Etruscan origin), since the latter, unlike its Greek and Romanian correspondents, was without a stress, and that made it disappear totally in Romanian words inherited from Vulgar Latin, such as caș, cui, puț (cf. caseus, cuneus, puteus, respectively). The whole article is, more generally, meant to sustain the idea that, just as the particularity of French is sustained by Latin elements, as well as by well-assimilated Germanic elements, the identity of Romanian is made not only of the (undeniably important) Latin heritage, but also of elements coming from other sources, among which the palaeo-Balkan substratum is of utmost importance.